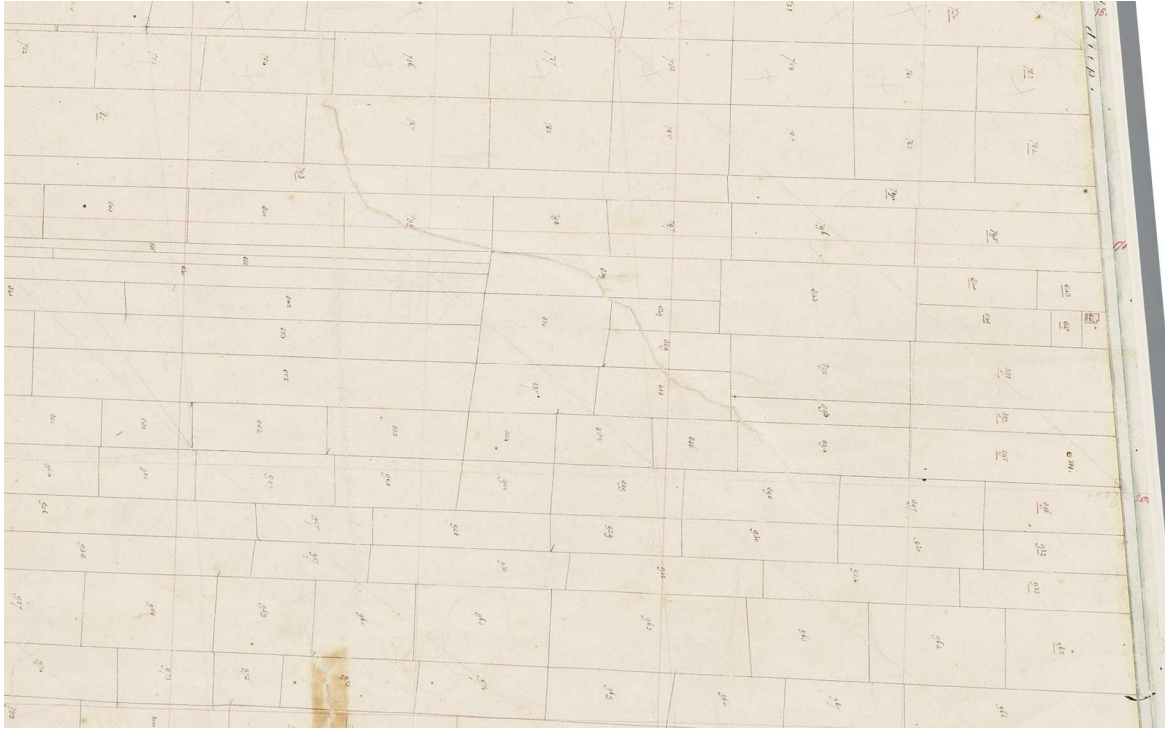

Kindcentrum Zuiderkroon (gemeente Midden-Groningen)

Een archeologisch bureauonderzoek

Libau

Hoge der A 5

9712 AC Groningen

Opdrachtgever: gemeente Midden-Groningen

Libau-rapport: 18.81172

Datum: 5 december 2018

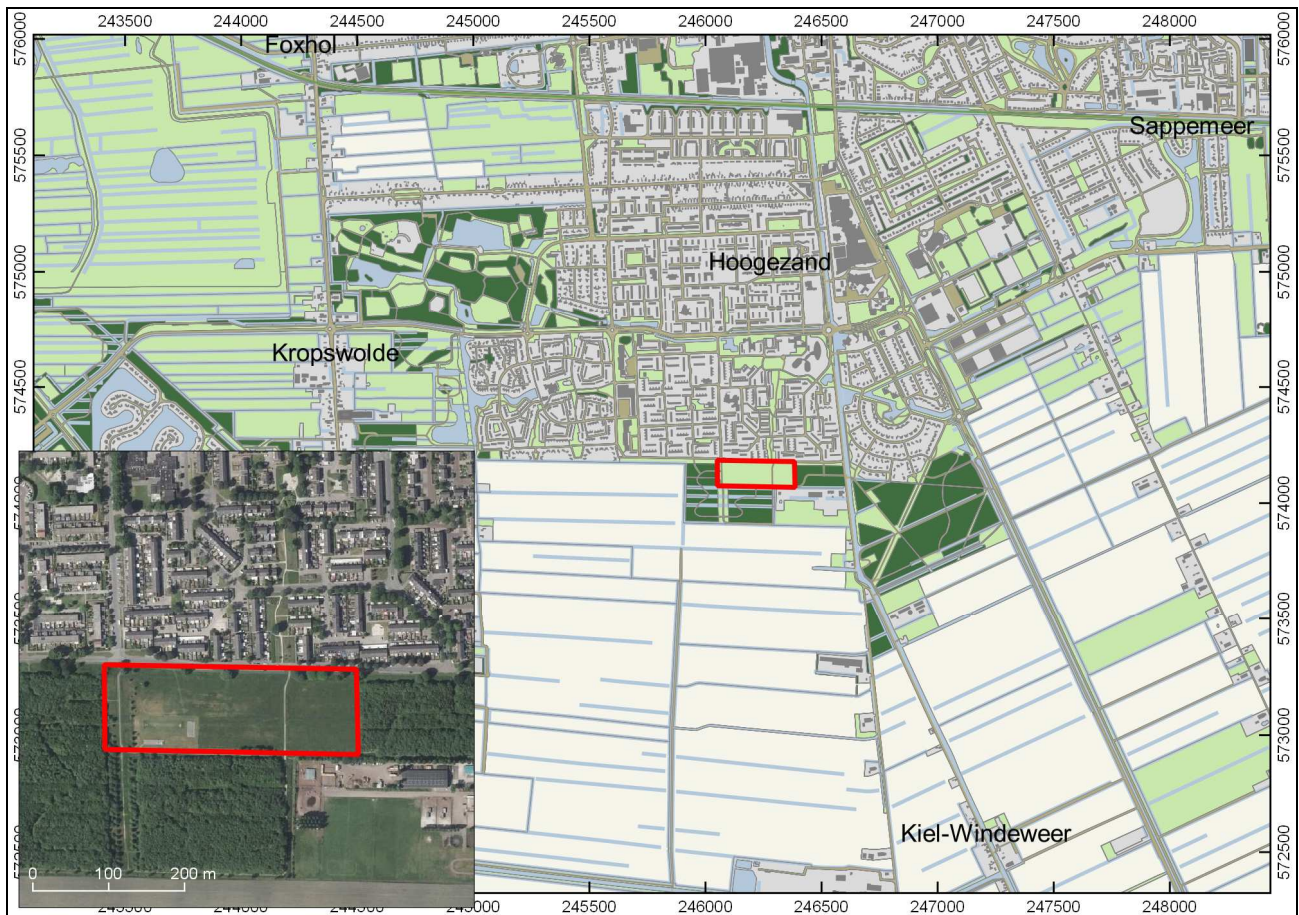
Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Midden-Groningen
plaats:	Hoogezand
toponiem:	Zuiderkroon
centrumcoördinaten (RD):	246.243 / 574.137
opdrachtgever:	gemeente Midden-Groningen
bevoegde overheid:	gemeente Midden-Groningen
uitvoerder:	Libau Hoge der A 5 9712 AC Groningen (050) 312 65 45 archeologie@libau.nl
auteur:	M. van Geffen MA
kwaliteitscontrole:	N. van der Mei
landelijk registratienummer:	4654003100 (onderzoeksmeldingsnummer Archis3)
Libau-rapport:	18.81172
beheer en plaats documentatie:	Libau (Groningen), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Amersfoort) en DANS
afbeelding voorblad:	Kadastrale minuut gemeente Hoogezand (sectie F2; beeldbank RCE)

Aanleiding

In opdracht van de gemeente Midden-Groningen, vertegenwoordigd door dhr. H. Berghuis, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie aan de Zuiderkroon te Hoogezand (zie figuur 1). De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen hier een kindcentrum te realiseren. De omvang en funderingswijze van het kindcentrum is nog niet bekend.

Op de (concept) verwachtingskaart archeologie en cultuurhistorie van de gemeente Midden-Groningen heeft het plangebied de volgende aanduiding: hoge archeologische verwachting. Op basis van de Erfgoedverordening van de gemeente Midden-Groningen betekent dit dat er een onderzoeksverplichting geldt naar de archeologische waarden bij ingrepen groter dan 50 m².

Figuur 1: Topografische kaart van het plangebied en omgeving (CC-BY Kadaster 2016). In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied opgenomen (PDOK). Op beide kaarten is de ligging van het plangebied aangegeven met een rood kader.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt ten zuiden van de bebouwde kom van Hoogezand. De venen van Hoogezand en het nabijgelegen Sappemeer werden vanaf het begin van de 17de eeuw systematisch ontgonnen. Hiertoe werd het Winschoterdiep aangelegd dat in 1618 reikte tot voorbij het Hooge Sandt. In de 17de eeuw ontstond op het Hooge Sandt de ontginningsnederzetting Hoogezand (Schroor & Meijering, 2007). In de 18de eeuw nam het belang van de vervening af en kwamen landbouw en scheepvaart op.

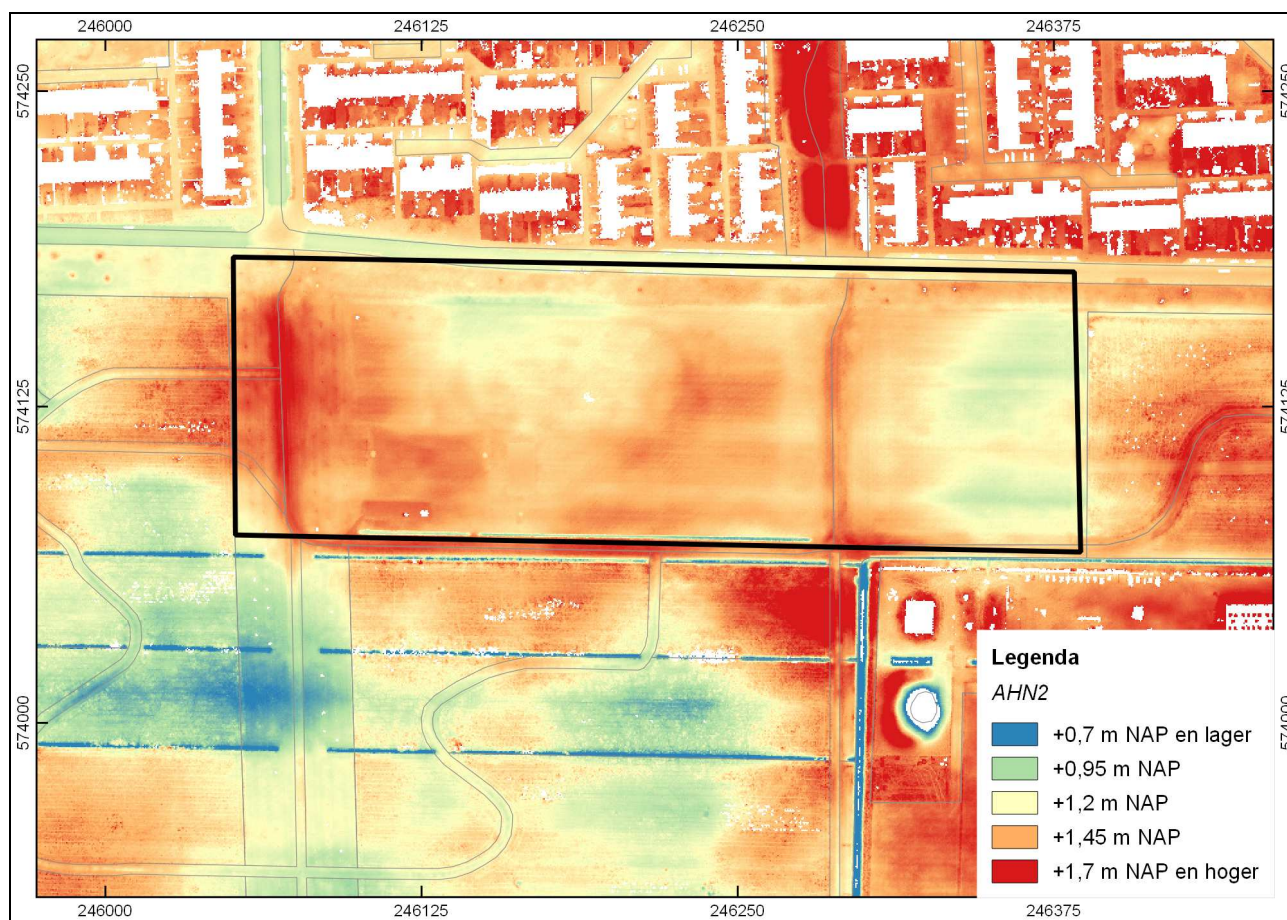
Onder de veengronden liggen de pleistocene dekzanden. Deze dekzanden waren tijdens de laatste ijstijd afgezet en werden in deze omgeving voornamelijk in de laatste fase van het paleolithicum¹ en in het mesolithicum bewoond door jagers-verzamelaars. Bewoningsresten uit deze perioden bevinden zich met name op relatief hooggelegen, goed ontwaterde gronden, zoals dekzandkoppen en -ruggen. Na afloop van de ijstijd veranderde het klimaat. In eerste instantie verdichtte de beplanting en ontstonden bossen. In later tijd vernatte het landschap meer en meer waardoor veengroei optrad. Vanaf de bronstijd was het gehele tegenwoordige veenkoloniale gebied met veen bedekt en niet meer geschikt voor bewoning.

¹ Voor de dateringen van archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 1

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied is gelegen op een vlakke dekzandvlakte (code Nv2; zie bijlage 2 *Fysisch geografische kaart*). Ten oosten van het plangebied ligt een grote veenkoloniale ontginningsvlakte, al dan niet met restveen (codes Ov3 en Ov4, toevoeging o). De geomorfologische kaart, geraadpleegd via Archis, laat een vergelijkbaar beeld zien.

Volgens de bodemkaart bestaat de bodem van het plangebied uit moerige podzolgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag (zie bijlage 3 *Bodemkaart*). De aanwezigheid van podzolgronden wijst op een goede afwatering in het verleden. Dergelijke gronden waren aantrekkelijk voor bewoning. Het hoge moerige gehalte en het veenkoloniale dek wijst erop dat er later ook veel vernatting heeft plaatsgevonden in het plangebied waardoor de bewoningsmogelijkheden beperkt waren.

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2; zie figuur 2 en bijlage 4 *Hoogtekaart*) is te zien dat Hoogezaand op een hoger gelegen deel is aangelegd (zie bijlage 4 *Hoogtekaart*). Het plangebied ligt op de westflank van deze rug. Binnen het plangebied is reliëf aanwezig. Dit reliëf lijkt in grote lijnen het natuurlijke reliëf in de omgeving te volgen.

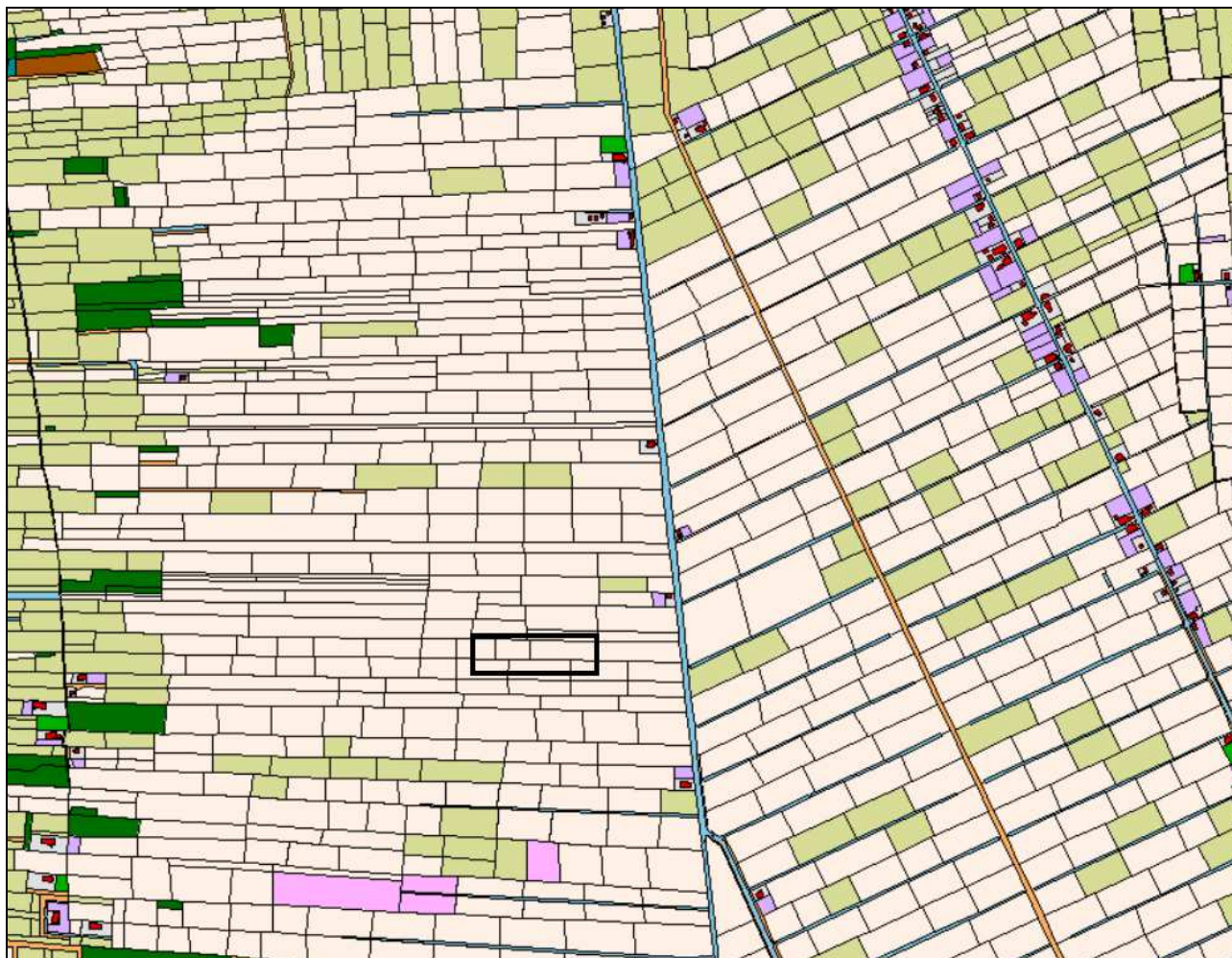
Figuur 2: Detailopname van de hoogtekaart (AHN2). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

Archeologie en historische geografie

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), noch zijn van het terrein archeologische vondsten bekend (geen vondstregistraties in de archeologische database ARCHIS; zie bijlage 5 *Kaart archeologie*). In de omgeving van het plangebied is een groot aantal vondstlocaties geregistreerd. Op een enkele vondst uit de ijzertijd-Romeinse tijd² na hebben al deze vondstlocaties betrekking op vuursteenvindplaatsen waarvan de meeste uit het mesolithicum dateren. Een aantal van deze vindplaatsen is niet nader gedateerd. De AMK-terreinen in de omgeving van het plangebied hebben betrekking op resten uit de steentijd, meer specifiek het mesolithicum. De archeologische gegevens wijzen samen met de aardkundige gegevens op aantrekkelijke vestigingsomstandigheden tijdens het mesolithicum.

² Zeer waarschijnlijk zijn deze scherven aangevoerd met de wierdegrond die gebruikt werd voor de bemesting van de ontgonnen verveningen.

Op de kadastrale minuut uit 1827 (gemeente Hoogezand, sectie F, blad 2) is te zien dat het plangebied op dat moment in gebruik was als bouwland. Op basis van historisch kaartmateriaal is dit gebruik tot aan de huidige inrichting van grasland omgeven door bos in de 21ste eeuw gelijk gebleven (zie topotijdreis.nl).

Figuur 3: Links: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1827 (via HisGIS.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

Overweging en advies

Het plangebied ligt in een gebied dat in de steentijd, met name het mesolithicum, intensief werd bewoond. Bewoningsresten uit deze perioden bevinden zich vooral op (ten opzichte van de directe omgeving) relatief hooggelegen, goed ontwaterde gronden, zoals dekzandkoppen en -ruggen, waarin zich podzolbodems hebben ontwikkeld. Pas in de 17de eeuw werd het veen in dit gebied systematisch in ontginning genomen. Vanaf de ontginning is het plangebied als bouw- en grasland in gebruik geweest. Op basis van het Actueel Hoogtebestand Nederland lijkt het reliëf in het plangebied redelijk intact. De kans is daardoor groot dat eventuele aanwezige archeologische resten uit de steentijd nog intact zijn. Door de vorming van veen en het feit dat het plangebied na de ontginning onbebouwd is gebleven worden er geen resten uit recentere perioden verwacht.

Om te bepalen of in het plangebied nog sprake is van intacte archeologische resten, dient een archeologisch booronderzoek plaats te vinden. Het booronderzoek dient te bestaan uit 6 boringen, verdeeld over het deel van het plangebied waar het nieuwe kindcentrum wordt gebouwd. De boringen dienen tot in de C-horizont te worden doorgezet. Tijdens het onderzoek dient te worden gelet op het voorkomen van archeologische indicatoren zoals een intacte bodem opbouw, vuursteen en houtskoolresten. Afhankelijk van de uitkomsten van het booronderzoek wordt bepaald of en in welke vorm aanvullend archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Ook kunnen de resultaten van het onderzoek worden meegewogen in het bepalen van de funderingswijze van de nieuwbouw.

Bijlagen

1. Archeologische perioden
2. Fysisch geografische kaart
3. Bodemkaart
4. Hoogtekaart
5. Kaart archeologie

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

AHN, Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl; nationaalgeoregister.nl).

Archeologische verwachtingskaart gemeente Midden-Groningen, 20 september 2018 (concept); <https://www.midden-groningen.nl/plannen-projecten/publicatie/archeologie>

ARCHIS 3, Archeologisch Informatie Systeem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.archis.cultureelerfgoed.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) provincie Groningen.

BAG, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Beckeringskaart. Kaart of Landtafereel der provincie van Groningen en Ommelanden, verdeelt in deszelfs byzondere quartieren, districten en voornaamste lurisdiction, beneffens de Heerlykheid Westerwolde. Theodorus Beckeringsh, 1781.

Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>).

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Project Uitgevers, Groningen.

DINOloket. Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (www.dinoloket.nl).

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Mei, N. van der, 2016. Gemeente Hoogezand-Sappemeer. Beleidsnota archeologie en cultuurhistorie. Libau.

Molema, J., M. Rooke & A. Mennens-van Zeist, 2010. Nota Archeologiebeleid. Gemeente Hoogezand-Sappemeer. Libau.

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. Bron: J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart (www.pdok.nl).

Ruimtelijkeplannen.nl, diverse ruimtelijke plannen van overheden in Nederland (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Project Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Project Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders. F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Stiboka, Wageningen.

Topotijdreis. Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

Bijlage 1 - Archeologische perioden

Kindcentrum Zuiderkroon

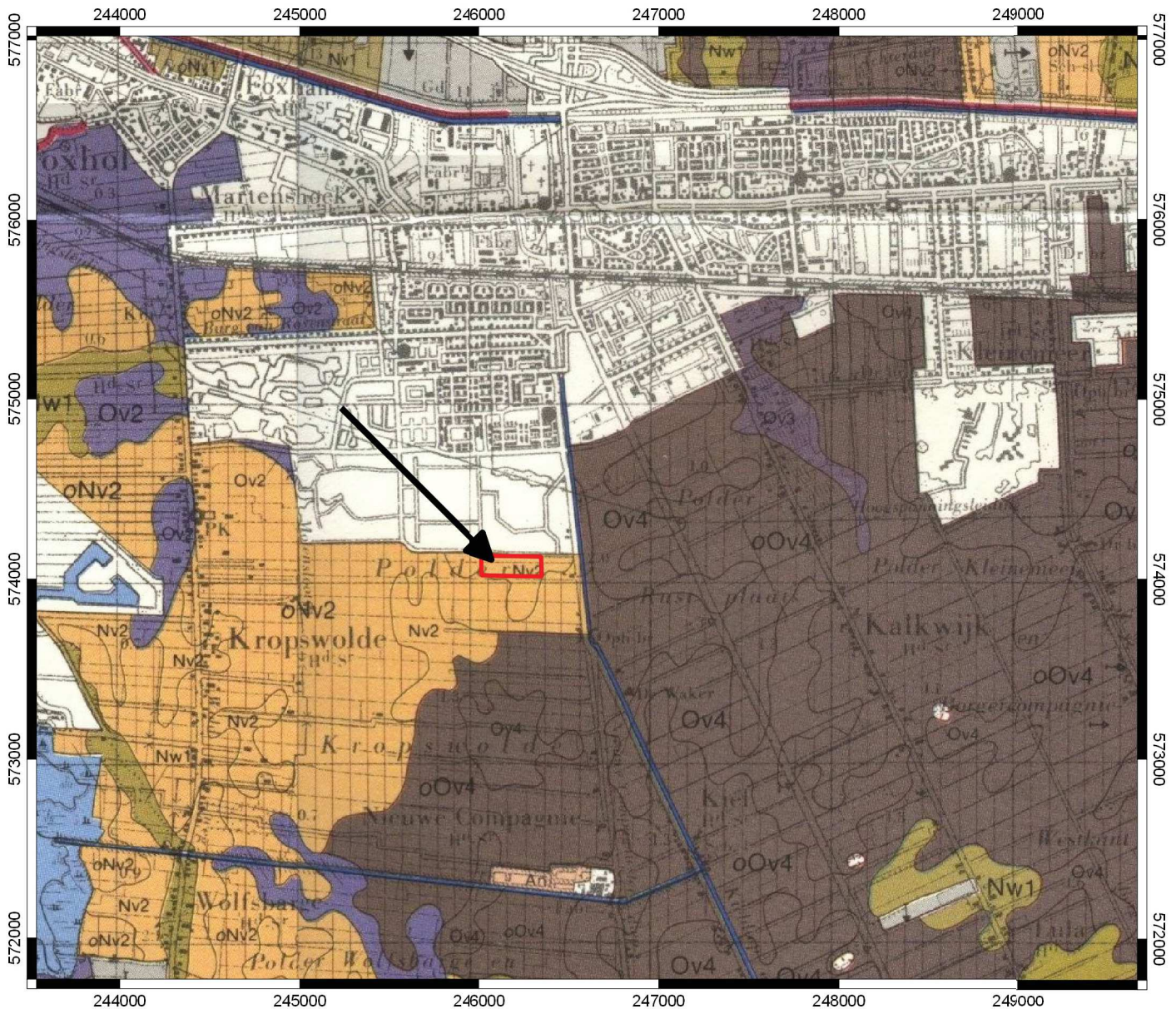
Vereenvoudigd overzicht voor Noord-Nederland

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300.000 BP
paleolithicum midden	300.000 - 35.000 BP
paleolithicum laat	35.000 BP - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	4900 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden

Bijlage 2 - Fysisch geografische kaart

Kindcentrum Zuiderkroon

Legenda

 Plangebied kindcentrum Zuiderkroon

Fysisch geografische kaart

Afgraving/ophoging/vergraving

Bebouwde kom

Dijk

Nr1 - Dekzandrug

NV2 - Vlakke dekzandvlakte

Nw1 - Dekzandwieling

Ov2 - Ontgonnen veenvlakte > 40 cm veen

Ov3 - Veenkoloniale ontginningsvlakte > 40 cm veen

Ov4 - Veenkoloniale ontginningsvlakte zonder restveen

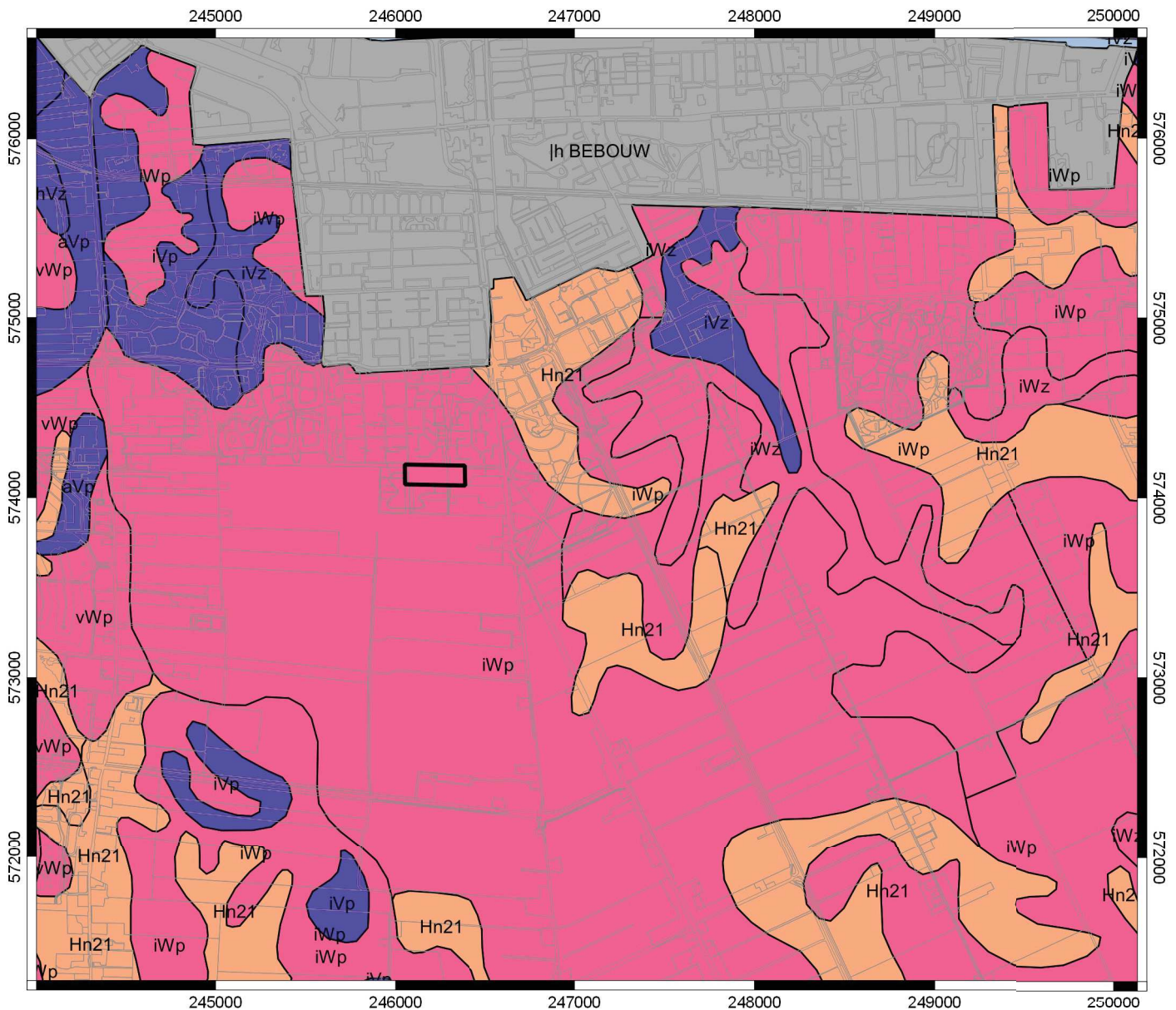
Water

o - met restveen, 15-40 cm dik

Bijlage 3 - Bodemkaart

Kindcentrum Zuiderkroon

Legenda

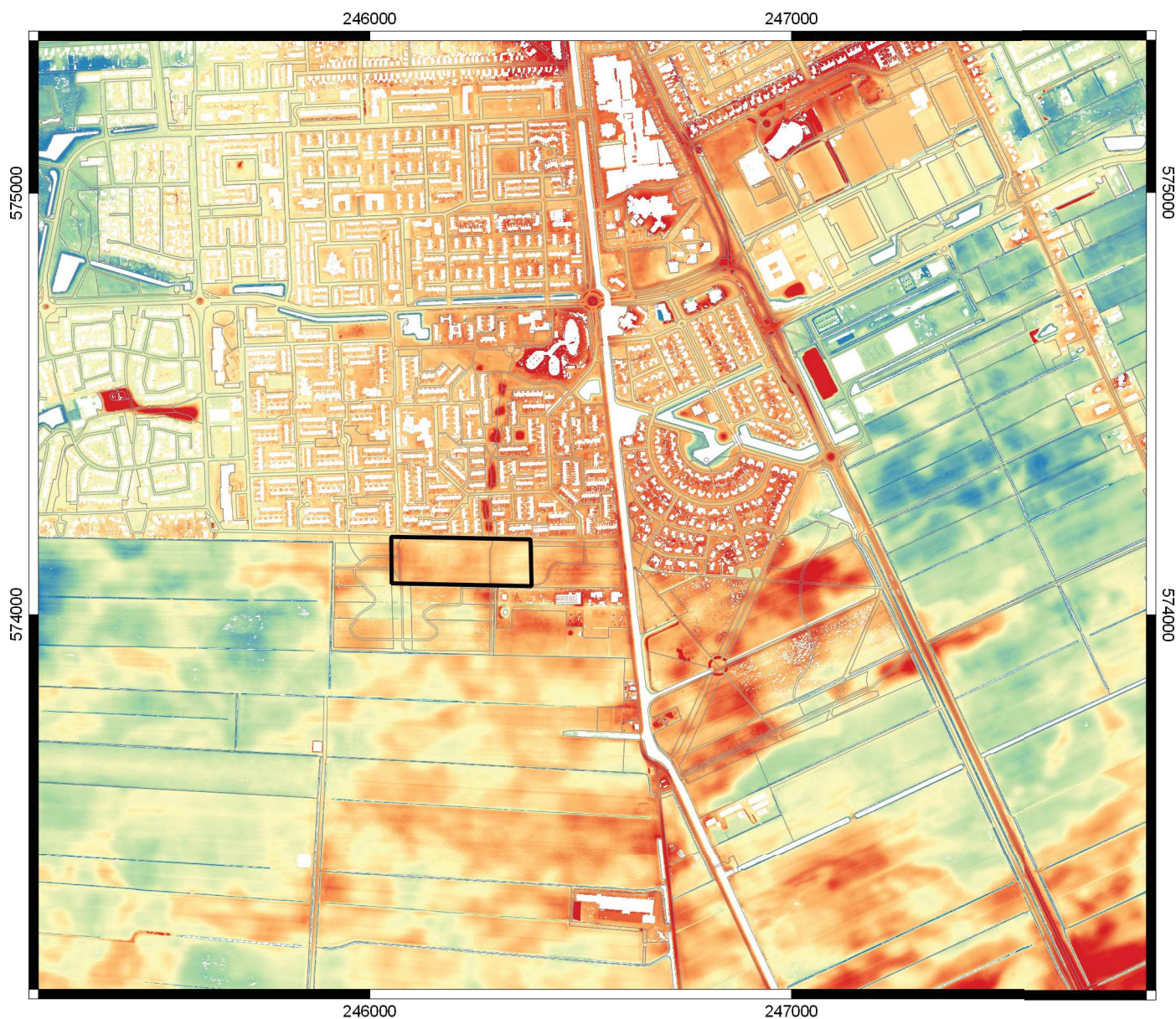
Bodemkaart

- |g WATER: water
- |h BEBOUW: bebouwde kom
- Hn21: Veldpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
- aVp: Madeveengronden op zand met humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm
- hVz: Koopveengronden op zand, beginnend ondieper dan 120 cm
- iVp: Veengronden met een veenkoloniaal dek op zand met humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm
- iVz: Veengronden met een veenkoloniaal dek op zand zonder humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm
- iWp: Moerige podzolgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag
- iWz: Moerige eerdgronden met een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag op zand
- vWp: Moerige podzolgronden met een moerige bovengrond

Bijlage 4 - Hoogtekaart (AHN2)

Kindcentrum Zuiderkroon

Legenda

 Plangebied kindcentrum Zuiderkroon

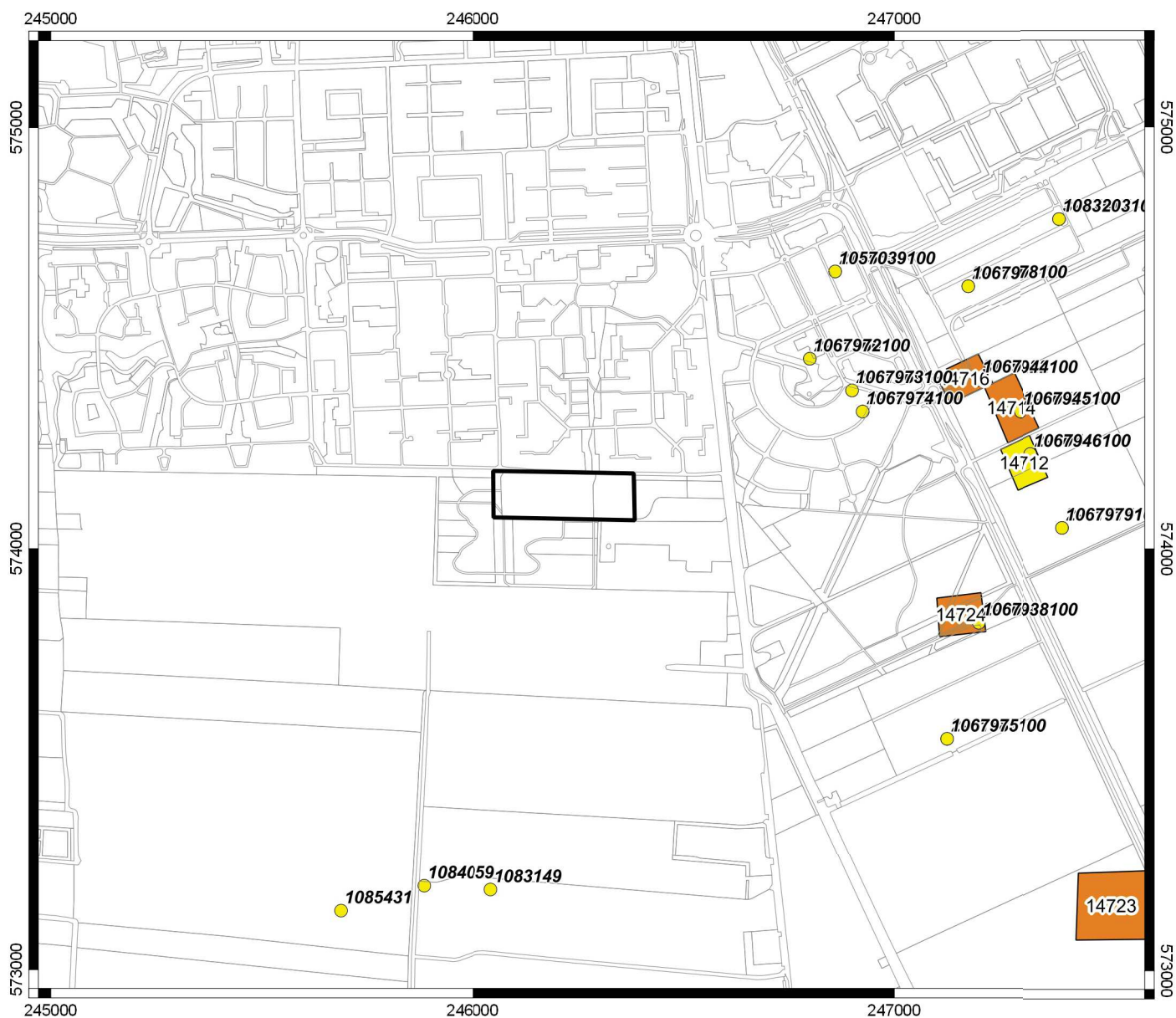
AHN2

- -0,1 m NAP en lager
- +0,3 m NAP
- +1 m NAP
- +1,7 m NAP
- +2,4 m NAP en hoger

Bijlage 5 - Kaart archeologie

Kindcentrum Zuiderkroon

Legenda

- Vondstlocaties (Archis 3)

AMK-terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd
- Plangebied kindcentrum Zuiderkroon

